
ВАСИЛИШИНА О.В.,
асистент, Вінницький
торгівельно-економічний
інститут КНТЕУ,
м. Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглянуто сучасні тенденції формування ціннісних орієнтацій особистості у здобувачів економічного профілю в умовах вищого навчального закладу. Аналізується моральний компонент діяльності, що передбачає наявність норм і принципів, культурних надбань і соціально-морального досвіду, як важливої якості особистості здобувача і характеризує рівень його соціалізації, інтеграції в середовище. Дається характеристика методики застосування отриманих знань і навичок в контексті особистісно-орієнтованого підходу, професійної підготовки, орієнтованої на розвиток системного і творчого мислення у здобувачів економічного профілю, формування їхньої пізнавальної активності та самостійності. Особливе значення приділяється оволодінню здобувачами етичних і естетичних цінностей, сталих відносин зі складовими духовної спадщини – освітою, наукою, мистецтвом, релігією, мораллю, етикою.

Ключові слова: моральний компонент діяльності, система ціннісних орієнтацій, ціннісні професійні орієнтації, економічна освіта та виховання, модель ціннісної сфери.

В статье рассмотрены современные тенденции формирования ценностных ориентаций личности у добывчиков экономического профиля в высших учебных заведениях. Анализируется моральный компонент деятельности, которая предусматривает наличие норм и принципов, культурных приобретений и социально-морального опыта, как важного качества личности и характеризует уровень ее социализации, интеграции в общество. Дается характеристика методики применения полученных знаний и навыков в контексте личностно-ориентированного

© **ВАСИЛИШИНА О.В., 2016**

подхода, профессиональной подготовки, ориентированной на развитие системного и творческого мышления у добытчиков экономического профиля, формирования их познавательной активности и самостоятельности. Особое значение уделяется освоению добытчиками этических и эстетических ценностей, постоянных отношений с составляющими духовного наследства - образованием, наукой, искусством, религией, моралью, этикой.

Ключевые слова: моральный компонент деятельности, система ценностных ориентаций, ценностные профессиональные ориентации, экономическое образование и воспитание, модель ценностной сферы.

In the article the modern tendencies of forming of the valued orientations of personality are considered for the bread-winners of economic profile in the conditions of higher educational establishment. The moral component of activity, that envisages the presence of norms and principles, cultural acquisitions and socialmoral experience, is analysed, as important quality of personality of bread-winner and characterizes the level of his socialization, integration in an environment. Description of methodology of application of gain knowledge and skills is given in the context of the personality-oriented approach, professional preparation, oriented to development of the system and creative thinking for the bread-winners of economic profile, forming of their cognitive activity and independence. The special value is spared to mastering of ethic and aesthetic values bread-winners, permanent relationships with the constituents of spiritual inheritance - by education, science, art, religion, moral, ethics.

Key words: moral component of activity, system of the valued orientations, valued professional orientations, economic education and education, model of the valued sphere.

Постановка проблеми. Основні якості, значущі для розвитку суспільства й особистості продуктивно формуються у площині ціннісних орієнтацій, що базуються на «вічних» поняттях – добра, порядності, совісті, гідності. Стан духовного здоров'я обумовлюється ментальністю, ставленням до сенсу життя, оцінкою власних можливостей та перспектив їхньої реалізації. Важливими індикаторами є рівень та структура ціннісних орієнтацій сучасної

молоді, культурних запитів і потреб. З огляду на це, проблема формування ціннісної спрямованості у здобувачів є надзвичайно актуальною і складною. Нинішні перетворення в життєдіяльності людини й суспільства актуалізують істотні психолого-педагогічні зміни парадигми сучасної вищої освіти [1]. Процеси її реформування зумовлюють пошук ефективних технологій плекання довершеної особистості здобувача у процесі набуття ціннісних орієнтацій.

Актуальність дослідження. Однією з актуальних проблем навчально-виховного процесу при формуванні ціннісних орієнтацій у здобувачів економічного профілю вищих навчальних закладів є не лише якісна підготовка фахівця, професійні вміння якого відповідали б актуальним потребам суспільства, а й його прагнення до професійного саморозвитку, формування гармонійної особистості, духовного змісту життя, оскільки це є найважливішим елементом культури, яка формує духовні орієнтири. Завдяки цінностям особистість відчуває себе цілісною в навколишньому світі. Отож, вони є ключовою ланкою між значенням та змістом, суспільним та індивідуальним буттям, відображаючись у свідомості людини, як ціннісні орієнтації.

Здобуття вищої освіти, безсумнівно, сприяє зростанню культурних потреб молоді, формуванню в неї необхідних навичок, умінь та мотивації для задоволення потреб. За нинішніх умов освіта є системою засвоєння культури, а культура – це середовище, в якому живе, росте і розвивається особистість. Освітнє середовище і культурна сфера суттєво впливають на процес соціалізації здобувача економічного профілю, формування його духовного світу, визначення моральних цінностей і духовних орієнтирів.

Мета статті – висвітлення деяких аспектів проблеми формування ціннісних орієнтацій, що зумовлено пошуком ефективних технологій плекання довершеної особистості здобувача економічного профілю. Розглянути існуючі теоретичні підходи і проаналізувати проблеми гармонійного становлення, естетичного і духовного розвитку майбутніх фахівців.

Аналіз досліджень і публікацій з теми.

Аналіз наукових праць дає змогу стверджувати: проблема цінностей та ціннісних орієнтацій є багатоаспектною і достатньо повно розкрита в сучасній вітчизняній і зарубіжній науці. Зокрема, цінності педагогічної професії досліджені в працях Т. Бутківської, М. Васильєвої, В. Гриньової, П. Ігнатенка, В. Лозової, Є. Шиянова та інших учених. Ціннісні орієнтації характеризують ставлення особистості до найбільш важливих цілей життєдіяльності та до способів досягнення відповідних цілей. Вони визначають спрямованість діяльності, інтелекту, що зумовлює важливість формування стійких орієнтацій для професійного становлення майбутніх фахівців. Науковці напрацювали різні підходи до визначення понять «цінність» і «ціннісні орієнтації», зокрема: В. Бакіров, В. Василенко, В. Гінецинський, В. Гриньова, Д. Леонтьєв, О. Золотухіна-Аболіна, М. Нікандров, Я. Розін.

Основні поняття теорії цінностей також відображено у працях інших відомих вчених: В. Андрущенко, В. Кременя, Б. Чижевського, котрі визначили категоріальний апарат теорії цінностей. Окрім того, розроблено основні методологічні положення, відповідно до яких цінності розглядають як взаємозв'язок об'єктивного й суб'єктивного, відносного й абсолютного, тобто природного характеру цінностей і ставлення до них. Логіко-гносеологічний, соціально-культурний і психолого-педагогічний аспекти категорії «цінності» розкрито в дослідженнях І. Беха, М. Боришевського, Г. Васяновича, В. Семиченко, О. Сухомлинської. У руслі філософії освіти окреслювалися загальні контури педагогічної аксіології як вчення про цінності - І. Зязюн, В. Лутай, Г. Філіпчук.

Теоретичні питання пріоритетів розвитку цінностей вітчизняної

освіти й виховання розкрито в дослідженнях І.Аносова, В.Молодиченка, В.Огнев'юка. Проведений реферативний огляд літератури з досліджуваної проблеми дає підстави стверджувати:

1) цілеспрямована активність молоді людини, як суб'єкта поведінки, діяльності, зокрема й професійної, зумовлена багатьма факторами, серед яких одне з провідних місць належить ціннісним орієнтаціям і спрямованості особистості;

2) соціальний характер ідеології, освіти, виробництва, культури, побуту детермінує ті цінності й норми поведінки, що їх засвоює молоде покоління в сім'ї, школі, трудовому колективі;

3) самотність людини як індивіда, суб'єкта, індивідуальності закарбовується в присвоєних їй цінностях через складну систему власних потреб, інтересів, прагнень, ідеалів.

Викладення основного матеріалу.

Формування ціннісних орієнтацій здобувачів відбувається на основі навчання, розвитку пізнавальної активності, задоволення духовних та культурних потреб. Досвід практичної роботи переконує: проблема духовного виховання майбутнього фахівця потребує взаємозв'язку поза навчальної діяльності з навчальним процесом, поєднання розвитку естетичних поглядів і художнього світогляду [2]. Підготовку молоді до професійної діяльності нині розглядають не лише як набуття нею фахових знань і професійних умінь, а й – наділення її моральною, духовною силою, формування особистісних якостей. На перших позиціях – такі риси характеру, як: цілісність, чесність, старанність, особиста відповідальність [3, с.6]. Тому одним з основних завдань нашого дослідження є розробка інтерактивної технології плекання довершеної особистості в контексті формування у

здобувачів вищої школи економічного профілю духовно-моральних цінностей. Відповідно, це має бути така організація виховного процесу, що не допускає пасивності майбутнього фахівця у навчально-виховному процесі, пасивного ставлення до проблем професійного зростання й самовдосконалення, натомість формує прагнення до самореалізації на позиціях високоморального громадянина. Між тим, потрапляючи в інноваційну систему соціалізації, в інші сучасні умови становлення й виховання, котрі потребують високої адаптивності, готовності засвоювати й сприймати багато стереотипів і уявлень, здобувач може розгубитися, виявитися не здатним самотійно все осмислити.

Основою формування світоглядного складника ціннісних орієнтацій молоді людини є соціальні й моральні цінності – узагальнення про мету та норми поведінки. Адже вони є проміжною ланкою, що регулює відповідність між власною поведінкою, діями, потребами та інтересами суспільства [4].

Здобуття вищої освіти, безсумнівно, сприяє зростанню культурних потреб молоді, формуванню в неї необхідних навичок, умінь, настанов та мотивації для задоволення цих потреб. Період навчання у вищій школі повинен охоплювати не лише набуття майбутніми фахівцями знань, умінь і навичок. Позаяк, відповідний період – це найважливіший етап плекання довершеної особистості, гармонійного розвитку і передбачає соціально-психологічне зростання, а також саморозвиток її як суб'єкта пізнавальної і творчої діяльності.

Відомо, навчально-виховний процес – це обопільна діяльність педагога та здобувача. Вона має системний характер, а її предметом є взаємодія між

учасниками педагогічного процесу. Студентський вік є одним з найважливіших періодів у формуванні ціннісних орієнтацій особистості. Саме в цей час поєднуються два вікові етапи розвитку людини: рання юність і молодість. Тому особливу роль відіграє педагогічне спілкування і відбувається спільне розв'язання проблем, що характеризується наступними параметрами:

- активність учасників взаємодії, котра спрямована не лише один на одного, а й – самих себе;
- предметна сутність, що має зміст навчально-виховних завдань;
- процесуальна сутність, яка розглядає співпрацю як процес, в якому проявляються індивідуальні й колективні дії його учасників.

Моральний компонент навчально-виховної діяльності передбачає наявність моральних норм і принципів, культурних досягнень і соціально-морального досвіду, що ним керуються викладач і майбутні фахівці. Саме від викладача, який демонструє у своїй професійній діяльності моральні якості, залежатиме формування ціннісних орієнтацій, моральної свідомості здобувачів. Основними ж моральними і професійними якостями викладача мають бути:

а) високий рівень моральної мотивації власної праці й, водночас, вміння впливати на здобувачів;

б) висока культура спілкування, володіння педагогічною етикою;

в) особиста компетентність і фаховість;

г) систематичне планування та спостереження за результатами, щодо професійного і духовно-морального зростання здобувачів.

У вищому навчальному закладі відбувається активний процес підготовки

майбутнього фахівця, здатного відповідати вимогам сучасного ринку праці. В процесі професійного становлення він повинен оволодіти комплексом умінь та знань для вирішення аналітичних завдань в галузі економіки, виконання обрахунків в різних сферах діяльності підприємства, керування фінансовими активами і пасивами, нормативно-правового оформлення фінансових операцій. Тому пріоритетом є не лише підвищення рівня теоретичної підготовки, а й - оволодіння максимально вираженими професійно необхідними якостями, практичними навичками задля ефективного здійснення функцій на будь-якому етапі фахового становлення.

Неодмінною передумовою є наявність вільного часу, що дає можливість розвивати творчий потенціал, в процесі реалізації якого здобувач переживає своєрідний «злет духу», творення нової сили, «нового себе». Творчий акт – це саморозкриття сил людського буття, єдиного і неповторного і саме в творчому акті людина розкриває свою людяність, стверджує себе, як вільну індивідуальність, суб'єкта власного життя. Але не завжди здобувач може усвідомити себе в ролі людини, котра через декілька років виконуватиме професійні обов'язки. Аби не опинитися в такій ситуації, молода особистість повинна відповідати наступним критеріям людини-професіонала:

- усвідомлювати свою відповідність фаховому еталону;
- мати знання, щодо рівня визнання в професійній групі;
- володіти інформацією про власні сильні і слабкі сторони, шляхи самовдосконалення, уявлення про себе та свою роботу в перспективі [5].

Неабияким фактором формування й трансформації ціннісних орієнта-

цій, що є показником духовно-моральної зрілості особистості здобувача, є освітньо-культурний простір вищого навчального закладу [6]. Сучасний процес формування ціннісних орієнтацій молоді ускладнюється переоцінкою традицій і норм. Якщо раніше молодь активно використовувала досвід попередніх поколінь, то нині їй доводиться виробляти новий культурно-соціальний досвід, покладаючись, здебільшого, на власні сили, що, значною мірою, зумовлює суперечливі тенденції в її свідомості та поведінці. Без урахування моральних норм і свідомого виявлення власної позиції відповідний процес відбуватися не може.

В наукових колах нині все частіше можна чути про людський вимір прогресу суспільства. Провідним його чинником визнано саме людину. Її вдосконалення, розкриття «людських якостей» - це головний шлях нового науково-технічного етапу розвитку суспільства. «До кращих якостей людського характеру належать любов і доброта; мужність, розуміння, вміння. Усі інші гарні якості людської душі мають прямий зв'язок з іншими головними цінностями» [5, с.216]. Тому необхідно зробити все, аби ожили чисті джерела в серцях людей, щоб потреба піклуватися і дарувати стала першою і головною потребою людської свідомості й скеровувала волю людини. Цінності – це феномен, що має для людини вирішальне значення й відповідає їй актуальним потребам та ідеалам. Також це опосередковане культурою поняття, яке є еталоном належного в

досягненні потреб [6].

Висновок.

Проблема формування системи цінностей у здобувачів є надзвичайно актуальною і складною, вирішення її можливе лише за наявності певних організаційно-педагогічних умов. Для забезпечення її ефективності і якості необхідно стимулювати високий рівень мотивації в майбутніх фахівців, допомогти сформувати моральну свідомість, стійкі потреби самореалізації та моральної самоактуалізації. Оптимальними для формування професійно-ціннісних орієнтацій визначено:

1) організація та стимулювання рефлексивної діяльності здобувачів для орієнтації на професійні цінності;

2) розробка й впровадження в процесі викладання природничих дисциплін спеціального курсу знань, що інформує про професійні цінності й, водночас, базується на основних поняттях педагогічної науки;

3) використання в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу інтерактивних технологій, спрямованих на формування професійно-ціннісних орієнтацій.

Таким чином, формування ціннісних орієнтацій у здобувачів економічного профілю вищих навчальних закладів забезпечить збалансованість професіоналізації, ефективність особистісно-професійного вдосконалення молодого покоління, а відтак – успішність в обраній професійній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція національного виховання студентської молоді (рішення колегії МОН 25.06.2009р., протокол №7/2-4).
2. Зотова О. І. Ціннісні орієнтації, механізм соціальної регуляції поведінки/ О. І. Зотова, М. Й. Бобнева// *Методологічні проблеми соціальної психології/відп.*

- ред. Є. В.Шорохова. –М. ; К. : [б. в.], 2005. –С. 241–254.
3. Роботова А.С. Введение в педагогическую деятельность: учеб. [для студ. высш. пед. учеб. заведений]. [Электронный ресурс] / А.С.Роботова, Т.В.Леонтьева, И.Г.Шапошникова; под ред. А.С.Роботовой. – М.: Изд.центр «Академия», 2002. – 208 с.
 4. Шемигон Н. Ю. Класифікація та генезис цінностей – як матеріального об'єкта суспільної свідомості / Шемигон Н. Ю. // Проблеми підготовки студентської молоді до навчально-пізнавальної діяльності: зб. наук. пр. – К. : Наук. світ, 2002. – С. 199–204.
 5. Духовність і моральні цінності сучасної української молоді: аналіт. доп. // Поточний архів Українського інституту соціологічних досліджень. –К. : [б. в.], 2008. – С. 18–43.
 6. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів / В.Андрущенко // Філософія освіти. – 2005. – №1. – С.5-18.

TRANSLITERATION OF RESOURCES:

1. 1. Conception of national education of student young people (decision of college MEU 25.06.2009p., protocol №7/2-4).
2. Zotova O. I. The valued orientation mechanism of the social adjusting of behavior/ of O. I. Zotova, M. I. Bobneva// The methodological problems of social psychology/ of E. V. Shorohova; K. : 2005. –p. 241–254.
3. Robotova A.S. Introduction to pedagogical activity: studies. [for studies. establishments]. [Electronic resource] / A.S.Robotova, T.V.Leontieva, I.G.Shaposhnikova; under pub. A.S.Robotova – M.: Pub. “Academy”, p.2002. – 208.
4. Shemigon N. U. Classification and genesis of values - as a material object of public consciousness / of Shemigon N. U. // Problems of preparation of student young people to educational-cognitive activity: sciences. - K. : of Sciences. world, 2002. - p. 199-204.
5. Spirituality and moral values of modern Ukrainian youth : anal. add. // Current archive of the Ukrainian institute of sociological researches. –K. : [b. v.], 2008. – p. 18–43.
6. Andrushchenko V. Philosophy of formation of XXI of century : search of priorities / of Andrushchenko V // Philosophy of education. - 2005. - №1. - p.5-18.